

ков, Ю.И. Гайда и др. // Лесоводство и лесоразведение : обзорн. информ. ВНИИЦлесресурс. – М. : Изд-во ВНИИЦлесресурс, 1994. – 31 с.

5. Справочник по лесосеменному делу / под ред. А.И. Новосельцевой. – М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1978. – 336 с.

Нейко И.С., Елисаветко Ю.А., Смаилюк Л.В. Особенности создания лесосеменных плантаций и оценка роста и развития полусибсового потомства дуба обыкновенного в условиях Винницкой области

Изложены результаты исследований и особенностей создания семенных плантаций дуба обыкновенного, приведены результаты всхожести, состояния и интенсивности роста полусибсовых потомств. Установлено, что на участках, которые заложены на свежих срубках, состояние и интенсивность роста сеянцев дуба является лучшей, чем на участках, которые созданы на землях, выведенных из-под сельскохозяйственного использования.

Ключевые слова: постоянная лесосеменная база, семенные плантации, полусибсовые потомства, всхожесть, интенсивность роста.

Neyko I.S., Yelisavenko Yu.A., Smashnyuk L.V. Features a seed plantation and evaluation of grows and development of half-sibs pedunculate oak in Vinnytsya region

The article presents the results of investigation of the creation of seed plantations of pedunculate oak, the results of similarity and intensity of growth half-sibs offspring. Found that in areas that are laid on after clearcut lands status and rate of growth of seedlings of oak is better than in areas that are established on lands withdrawn from the agricultural using.

Keywords: permanent seed base, seed plantation, half-sibs offspring, germination, rate of growth.

УДК 712.253:581.5(477.44)

Асист. Н.О. Суплива –
НУ біоресурсів і природокористування України, м. Київ

**ФІТОЦЕНОТИЧНА СТРУКТУРА ДЕНДРОФЛОРИ
ПАРКІВ-ПАМ'ЯТОК САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА
ВІННИЧЧИНИ**

Зроблено фітоценотичний аналіз культивування дендрофлори парків-пам'яток садово-паркового мистецтва природно-заповідного фонду Вінниччини, що дає змогу зробити певні висновки про сучасний стан дендрософітів, визначити можливість створення нових фітокомпозицій та збереження вже існуючих.

Ключові слова: асектатори, дендрософлора, доміанти, едифікатори, співдомінанти.

Вступ. Мережа парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (ППСПМ), як найпоширенішої нині категорії заповідних парків на Вінниччині, формувалася в переважно в період з XVIII по XX ст. Відповідно до Закону України "Про природно-заповідний фонд України" (1992 р.), вони є визначними й цінними зразками садово-паркового будівництва, основними центрами інтродукції, збереження та відтворення дендрорізноманіття та формують сучасний культивований ареал інтродуцентів цього регіону. Впродовж XX ст. у деяких заповідних парках проводилися фрагментарні дослідження історичних, флористичних, інтродукційних та природоохоронних аспектів видового різноманіття дендрофлори Поділля. Однак спеціально і монографічно їхню дендрофлору не досліджували, особливо щодо її повного структурного аналізу. З

цією метою необхідно було провести інвентаризацію і комплексний аналіз видового складу деревних рослин ППСПМ Вінницької області.

Результати досліджень. Раритетні види деревних рослин виявлені у 33 ППСПМ Вінниччини. Більшу частину видів раритетної дендрофлори ППСПМ нараховано у Ботанічному саду "Поділля" – 63 види або 88,7 %. Серед хвойних деревних рослин цього заповідного парку виділено родину *Pinaceae*, яка має найбільшу кількість видів (*Pinus banksiana* Lamb, *Pinus strobus* L., *Pinus jeffreyi* Balf, *Pinus nigra* Arn. та ін).

У відділі *Magnoliophyta* родовою різноманітністю характеризується родина *Rosaceae*. Також достатньо високою видовою різноманітністю виділяється родина *Betulaceae*. Рід *Betula* L. охоплює чотири види (6,4 %), а саме: *Betula kirghisorum* Sav.-Rydzg, *Betula humilis* Schrank, *Betula raddeana* Trautv., *Betula obscura* A. Kotula incl.

Досить значну кількість видів заповідної дендрософлори нараховано у насадженнях ППСПМ "Дендрарій лісодослідної станції" – 22 види (30 %), із покритонасінних тут виявлено шість видів (27,3 %). Найбільша видова різноманітність представлена у роді *Pinus* L. – шість видів (27,3 % – *Pinus koraiensis* Sieb. et Zucc, *Pinus sibirica* (Rupr.) Mayr, *Pinus cembra* L., *Pinus banksiana* Lamb, *Pinus strobus* L., *Pinus nigra* Arn.) та роді *Larix* Mill. – три види (13,6 % – *Larix polonica* Racib., *Larix decidua* Mill., *Larix sibirica* Ledeb.).

Деяко менше представників раритетної дендрофлори виявлено у ППСПМ "Немирівський парк" – 18 видів або 25,4 % та "Центральний парк культури та відпочинку ім. М. Горького" – 16 видів (22,5 %). Від одного до десяти раритетних видів виявлено у 25 ППСПМ ("Федорівський парк", "П'ятничанський парк", "Печерський парк", "Сокілецький парк" та ін). У чотирьох ППСПМ ("Верхівський парк", "Чернятинський парк" та "Парк ім. Леніна", "Парк імені 50-річчя Жовтня") нараховано 10-12 видів (14,1-16,9 %) (рис. 1).

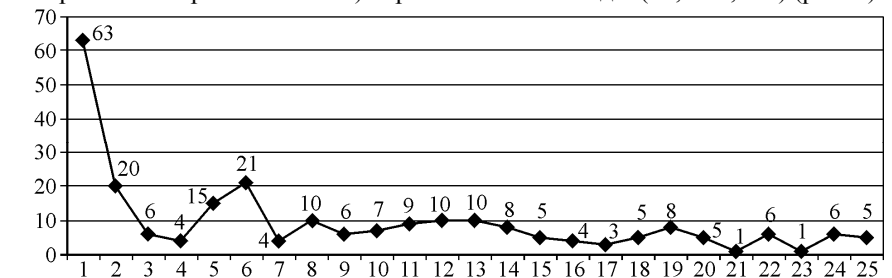

Рис. 1. Кількісне співвідношення раритетних деревних видів рослин у ППСПМ Вінниччини: 1) Ботанічний сад "Поділля", 2) Немирівський парк, 3) Парк ім. О.І. Юценка, 4) Немерчанський парк, 5) Центральний парк культури та відпочинку ім. М. Горького, 6) Дендрарій лісодослідної станції, 7) Бронницький парк, 8) Верхівський парк, 9) Комаргородський парк, 10) Ободівський парк, 11) П'ятничанський парк, 12) Чернятинський парк, 13) Парк ім. Леніна, 14) Парк ім. 50-річчя Жовтня, 15) Сутиський парк, 16) Михайловецький парк, 17) Музей-садиба М.І. Пирогова, 18) Олександрійський парк (Томашівський р-н), 19) Печерський парк, 20) Рахнянський парк, 21) Саджавка, 22) Сокілецький парк, 23) Сичинецький парк, 24) Федорівський парк, 25) Центральний парк культури і відпочинку м. Могилів-Подільського.

Сукупність зростання споріднених видів рослин є однією з основних ознак фітоценозу, який характеризується певним складом, притаманним лише йому співвідношенням видів різних систематичних рангів. Внаслідок співжиття організмів та їх взаємодії із зовнішнім середовищем створюються стійкі рослинні угруповання, які зумовлюють важливі особливості фітоценозу (будова, кількісний і якісний склад). Саме аналіз фітоценотипів дає змогу з'ясувати взаємозв'язок між видами в утворенні фітоценозу. Загалом під фітоценопом розуміють сукупність видів рослин, які відіграють рівнозначну роль у формуванні фітоценозу, визначають ступінь і характер цієї ролі у складі та будові фітоценозу [1, 2, 4, 5].

Для фітоценотипного аналізу раритетної фракції дендросоценофлори ППСМ Вінниччини ми відібрали види, які належать до чотирьох груп: едификаторів, домінантів, співдомінантів і асектаторів (рис. 2).

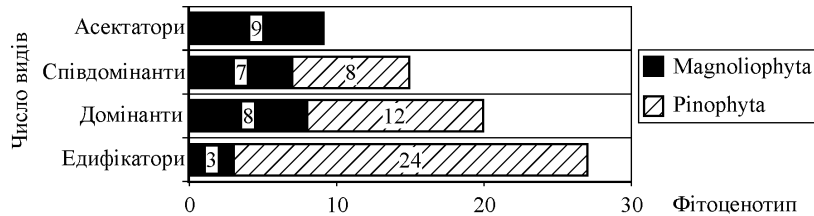

Рис. 2. Кількісні видові співвідношення фітоценотипів дендросоценофлори ППСМ Вінниччини

Внаслідок проведеної видової інвентаризації ППСМ Вінничської області встановлено деякі особливості. Окрім вікових деревних видів рослин, тут зростають і раритетні види, які набули охоронного статусу та охороняються ЧС різного рівня. Саме для цієї фракції дослідженої дендрофлори ми зробили фітоценотипний аналіз. У його результаті встановили, що із 71 виду 33 раритетні дендросоценофіти належать до кількох груп фітоценотипів.

Серед досліджуваних одиниць найбільшу частку становлять едифікатори (27 видів, 38,03 %), які є основними лісоутворювальними видами. Причому переважають види з відділу *Pinophyta* – 24 (33,8 %) і лише три види (4,2 %) є представниками відділу *Magnoliophyta*. У межах групи едифікаторів виділено сім підгруп (рис. 3) [3]:

- едифікатори хвойних гірських лісів (12 видів: *Abies fraseri* (Pursh) Poir, *Abies nordmanniana* (Stev.) Spach, *Pinus mugo* Turra, *Pinus ponderosa* Dougl., *Juniperus excelsa* Bieb. та ін.); місцезростання видів – ППСМ "Ботанічний сад "Поділля"", "Чернятинський парк";
- едифікатори хвойних і широколистяних лісів (один хвойний вид: *Abies sibirica* Ledeb. і три листяні види: *Juglans regia* L., *Platanus occidentalis* L., *Quercus dentata* Thunb.); місцезростання видів – ППСМ "Ботанічний сад "Поділля"", "Антопільський парк", "Бронницький парк", "Верхівський парк", "Дендрарій лісодослідної станції", "Михайловецький парк", "Музей-садиба М.І. Пирогова", "Немирівський парк", "Чернятинський парк" тощо;

- едифікатор розріджених сланких ялинових лісів (*Juniperus pseudosabina* Fisch. et Mey.) місцезростання виду – ППСМ "Парк ім. Леніна";
- едифікатори мішаних лісів (шість видів: *Larix decidua* Mill., *Larix sibirica* Ledeb., *Picea glauca* (Moench.) Voss, *Pinus flexilis* James, *Thuja occidentalis* L., *Tsuga canadensis* (L.) Carr.); місцезростання видів – ППСМ "Ботанічний сад "Поділля"", "Бронницький парк", "Дендрарій лісодослідної станції", "Деребчинський парк", "Комаргородський парк", "Мала Софіївка", "Ободівський парк" тощо;
- едифікатор хвойних і широколистяних та кедрово-ялицевих лісів (*Pinus koraiensis* Siebold et Zucc.) місцезростання видів – ППСМ "Ботанічний сад "Поділля"", "Дендрарій лісодослідної станції";
- едифікатор сибірськомодринових лісів (*Pinus sibirica* Du Tour.); місцезростання видів – ППСМ "Ботанічний сад "Поділля"", "Дендрарій лісодослідної станції", "Немирівський парк", "Северинівський парк", "Центральний парк культури та відпочинку ім. М. Горького";
- едифікатор хвойних тайгових лісів (*Pinus strobus* L.) місцезростання видів – ППСМ "Ботанічний сад "Поділля"", "Дендрарій лісодослідної станції", "Немерчанський парк", "Комаргородський парк", "Парк ім. Леніна", "Парк ім. 50-річчя Жовтня", "Рахнянський парк" тощо.

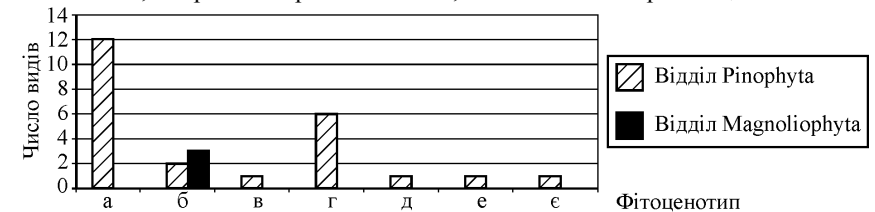

Рис. 3. Диференціація едифікаторів дендросоценофлори ППСМ Вінниччини: а) хвойних гірських лісів; б) хвойних і широколистяних лісів; в) сланких ялинових лісів; г) мішаних лісів; д) хвойних і широколистяних та кедрово-ялицевих лісів; е) сибірськомодринових лісів; є) хвойних тайгових лісів.

Дещо меншу групу фітоценотипів становлять домінанти 20 видів (29,5 % від загальної кількості раритетних видів), серед яких переважають голонасінні (11 видів, 55,0 %). До групи домінантів належать: *Abies balsamea* (L.) Mill. – домінант хвойних лісів; *Abies cephalonica* Loud. – домінант хвойних лісів; *Chamaecyparis lawsoniana* Parl. – домінант, співдомінант хвойних лісів; *Chamaecyparis pisifera* Sieb. et Zuss. – домінант, співдомінант хвойних лісів; *Juniperus communis* L. – домінант підліску звичайнососнових та звичайнодубово-звичайнососнових лісів; *Juniperus foetidissima* Willd. – домінант гірських хвойних лісів; *Juniperus horizontalis* Moench. – домінант хвойних лісів; *Juniperus sabina* L. – домінант, рідше едифікатор, гірських екосистем; *Juniperus virginiana* L. – домінант, співдомінант, піонер очищених і порушених земель; *Pinus aristata* Engelm. – домінант у південних районах флористичної області Скелястих гір; *Pinus jeffreyi* Balf. – домінант та співдомінант хвойних гірських лісів; *Platyclusus orientalis* (L.) Franco. – домінант або співдомінант лісів помірно теплої підзони. Дев'ять видів (45,0 %) цієї групи представлені покритонасінними. Це такі види: *Aralia mandshurica* Rupr. et

Maxim. – доміант або асектатор підліску мішаних лісів; *Armeniaca vulgaris* Mill. – доміант рідколісся; *Betula humilis* Schrank. – доміант евтрофних та мезоевтрофних боліт; *Betula kirghisorum* Sav.-Ryczg. – доміант, співдоміант дрібнолистяних лісів; *Celtis caucasica* Willd. – доміант аридних лісів та співдоміант ксерофітних рідколіс; *Forsythia europaea* Degen. et Bald. – доміант широколистяних лісів; *Sibiraea altaensis* (Laxm.) Schneid. – доміант, співдоміант гірських лісів; *Crataegus pontica* C. Koch. – доміант, співдоміант та асектатор ксерофітних рідколіс (місцезростання видів – ППСІПМ "Ботанічний сад "Поділля"", "Дендрарій лісодослідної станції", "Чернятинський парк", "Парк ім. О.І. Ющенка", "Центральний парк культури та відпочинку ім. М. Горького", "Немирівський парк" тощо).

У раритетній дендросоцїолорї досліджуваного регіону представлено 15 видів (21,1 %) групи співдоміантів. Це такі види: *Abies concolor* Lindl. et Gord. – співдоміант хвойних лісів; *Abies numidica* De Lannoy. – співдоміант хвойних лісів; *Ginkgo biloba* L. – співдоміант мішаних лісів; *Larix polonica* Racib. – співдоміант або асектатор гірських лісів; *Metasequoia glyptostroboides* Hu et Cheng. – співдоміант хвойних лісів, зростає на берегах гірських річок; *Picea pungens* Engelm. – співдоміант хвойних гірських лісів; *Pinus wallichiana* A.B. Jacks. – співдоміант хвойних гірських лісів; *Pinus pallasiana* D. Don. – співдоміант хвойних деревостанів; *Taxus baccata* L. – співдоміант або асектатор широколистяних та мішаних гірських лісів; *Berberis iliensis* Popov. – співдоміант чагарникових угруповань; *Betula raddeana* Trautv. – співдоміант хвойних та мішаних лісів, асектатор, рідше едифікатор криволіс нижньої частини субальпійського поясу; *Cercidiphyllum japonicum* Sieb. et Zucc. – співдоміант мішаних лісів; *Malus hupehensis* (Pamp.) Rehd. – співдоміант сирих гірських лісів; *Pterocarya pterocarpa* (Michx.) Kunth. – співдоміант широколистяних лісів; *Syringa josikaea* Jacq. f. – співдоміант, інколи асектатор підліску листяних та мішаних лісів; *Cercis canadensis* L. – співдоміант широколистяних лісів.

До групи асектаторів належать дев'ять видів (12,6 %), які є лише представниками відділу *Magnoliophyta*. Це такі: *Betula obscura* A. Kotula. – асектатор широколистяних лісів у складі березняків та зрідка лісових евтрофних боліт; *Euonymus nana* Bieb. – асектатор звичайнограбово-звичайнодубових або звичайнограбових лісів; *Malus niedzwetzkyana* Dieck. – асектатор широколистяних лісів; *Quercus cerris* L. – асектатор, рідше співдоміант, скельнодубових лісів; *Sorbus torminalis* (L.) Crantz. – асектатор другого ярусу світлич широколистяних, інколи мішаних, лісів; *Staphylea pinnata* L. – асектатор розріджених широколистяних лісів, чагарників; *Zelkova carpinifolia* (Pall.) C. Koch. – асектатор широколистяних лісів; *Rhamnus tinctoria* Waldst. – асектатор фітоценозів звичайнодубових лісів та чагарникових заростей; *Chamaecytisus podolicus* (Blocki) Klask – асектатор природних рослинних лучних і степових переважно типчакових угруповань, чагарникових фітоценозів.

Отже, у дендросоцїолорї ППСІПМ Вінниччини переважають едифікатори (27 видів, 38,0 %) і доміанти (20 видів, 28,2 %), які представлені переважно видами голонасінних рослин.

Література

1. Григора І.М. Основи фітоценології / І.М. Григора, В.А. Соломаха. – К. : Вид-во "Фітосоціоцентр", 2000. – 240 с.
2. Григора І.М. Геоботаніка : навч. посібн. / І.М. Григора, Б.Є. Якубенко, М.Д. Мельничук. – К. : Вид-во "Арістей", 2006. – 490 с.
3. Дендросоцїологічний каталог природно-заповідного фонду Лісостепу України / за ред. С.Ю. Поповича. – К. : Вид-во "Аграр Медіа Груп", 2011. – 800 с.
4. Якубенко Б.Є. Екологія рослин і фітоценозу / Б.Є. Якубенко, І.М. Григора. – К. : Вид-во НАУ, 2001. – 51 с.
5. Якубенко Б.Є. Геоботаніка: тлумачний словник / Б.Є. Якубенко, С.Ю. Попович, І.П. Григорюк, М.Д. Мельничук. – К. : Вид-во "Фітосоціоцентр", 2011. – 420 с.

Сиплива Н.О. Фитоценотическая структура дендрофлоры парков-памятников садово-паркового искусства Винничины

Сделан фитоценотический анализ культивируемой дендрофлоры парков-памятников садово-паркового искусства природно-заповедного фонда Винничины, что дает возможность сделать некоторые выводы о современном состоянии дендросоциотов, определить возможность создания новых фитокомпозиций и сохранение уже существующих.

Ключевые слова: асектаторы, дендросоцїолора, доміанты, едифікаторы, співдоміанты.

Siplivaya N.O. Phytocenotic structure woody plants species parks of Vinnytsia Region

Cultivation analysis made phytocenotic dendro-flora parks, monuments of landscape art nature preserves Vinnytsia, which gives far as possible to make some of the current squad dendrosociophyt's able to determine the need for new phyto-composition and maintaining existing ones.

Keywords: asectator, dominants, medicinal plants, honey plants, protected tree species.